

60 lat

Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych w Warszawie to placówka naukowo-badawcza w interdyscyplinarny sposób podejmująca badania dotyczące problemów pracy i polityki społecznej. W 2022 r. minęło 60 lat jego działalności.

Konferencja jubileuszowa pt. „Polityka społeczna i rynku pracy – od państwa dobrobytu do dobrostanu obywateli”

Fot. arch. IPiSS

Kierunki prac badawczych prowadzonych w Instytucie są dostosowane do bieżących potrzeb polityki społeczno-gospodarczej kraju, a prowadzone badania niejednokrotnie mają charakter prekursorski. Zadania realizowane przez Instytut od początku jego istnienia miały charakter zarówno naukowy, jak i wdrożeniowy. Prace teoretyczne są zwykle zorientowane na przewidywanie i opisywanie trendów rozwojowych i procesów społeczno-ekonomicznych oraz wskazywanie ich skutków dla życia społecznego populacji Polski. Prace wdrożeniowe z kolei mają swoje odzwierciedlenie w działaniach doradczych i propozycjach rozwiązań w zakresie polityki społecznej i rynku pracy, skierowanych do decydentów sektora publicznego. Często są to propozycje o charakterze innowacji społecznych, działania pilotażowe oraz propozycje zmian w regulacjach prawnych. Wyniki badań naukowych wspierają decydentów sektora publicznego w proponowaniu rozwiązań praktycznych w dziedzinie pracy i szeroko rozumianej polityki społecznej. Do odbiorców rezul-

tatów badań należą instytucje sektora rządowego i samorządowego, przedstawiciele pracodawców oraz instytucje sektora prywatnego. Instytut współpracuje również z licznymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz społeczności i osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Aktualne kierunki prac badawczych

Od początku działalności Instytutu prowadzone w nim badania miały bardzo szeroki zakres, obejmując kwestie organizacji pracy, kwalifikacji pracowników, prawa pracy, ubezpieczeń społecznych, dochodów i warunków bytu ludności. Od lat 80. XX wieku stale prowadzone są prace dotyczące wyznaczania – przy wykorzystaniu metody potrzeb podstawowych – minimum socjalnego, a w ostatnich dwóch dekadach również minimum egzystencji, progu interwencji socjalnej oraz wsparcia dochodowego rodzin. Prowadzone są również badania dotyczące problematyki ubóstwa i wykluczenia społecznego.

Od prawej: dr hab. Marek Rymsza, Kancelaria Prezydenta RP, prof. dr hab. Marek Bednarski, IPiSS, dr hab. Agnieszka Sowa-Kofta, prof. IPiSS, i prof. dr hab. Ewa Leś, UW

Obecnie prace naukowo-badawcze Instytutu skupione są w dwóch pionach badawczych: zatrudnienia i rynku pracy oraz polityki społecznej, niejednokrotnie łącząc problemy badawcze pomiędzy tymi oboma obszarami, czy też nawet poza nie wykraczając.

W 2022 r. w **Pionie Zatrudnienia i Rynku Pracy** wiodącymi tematami badawczymi, kontynuowanymi z lat poprzednich, były: prognozowanie popytu na pracę, podaż pracy; przedłużenie aktywności zawodowej pracowników w wieku emerytalnym; zwiększanie aktywności zawodowej osób w wieku poprodukcyjnym; zatrudnianie pracowników tymczasowych.

Istotnym działaniem realizowanym w ostatnich latach była rozbudowa narzędzia prognostycznego pozwalającego na prognozowanie popytu na pracę, podaży pracy, luki popytowo-podażowej przy wykorzystaniu innowacyjnego instrumentarium analitycznego. Narzędzie prognozowania rynku pracy wyposażone jest w funkcjonalności pozwalające na uwzględnienie szoków makroekonomicznych, przy zachowaniu ciągłej dostępności aktualnych prognoz, oraz jest przygotowane do integracji z przedmiotowymi bazami danych.

W pracach badawczych prowadzonych w Pionie Zatrudnienia i Rynku Pracy sporo uwagi poświęca się kwestii aktywności zawodowej osób w wieku starszym. Na tej problematyce koncentrują się dwa projekty realizowane w IPiSS: pn. „Praca 60plus: Interdyscyplinarny model przedłużenia aktywności zawodowej pracowników w wieku emerytalnym realizowany w obszarze ergonomii, elastyczności i walidacji środowisk pracy” oraz grant badawczy finansowany ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki pn. „Nowi biedni emeryci”. Celem pierwszego z wymienionych projektów jest wypracowanie modelu sprzyjającego przedłużeniu aktywności zawodowej pracowników w wieku okołoemerytalnym i emerytalnym w obszarze ergonomii, elastyczności oraz walidacji środowisk pracy. Drugi z wymienionych projektów jest zorientowany na dogłębne zbadanie sytuacji osób w wieku okołoemerytalnym nie posiadających wystarczających środków na uzyskanie minimalnej emerytury. Wyniki przeprowadzonych analiz i badań pierwotnych zostaną zaprezentowane podczas konferencji krajowych i zagra-

nicznych oraz zorganizowanej na zakończenie projektu konferencji on-line podsumowującej całość projektu.

W 2022 r. rozpoczęto również realizację grantu pt.: „Edukacja przyszłości – zdalne kształcenie i szkolenie zawodowe” finansowanego z Funduszy Norweskich Programu Edukacja. Projekt był przygotowywany i jest wdrażany wspólnie z Zakładem Doskonalenia Zawodowego w Warszawie. Inne – interesujące – prace badawcze dotyczą roli jednolitej umowy o pracę w kontekście elastyczności i bezpieczeństwa pracowników na polskim rynku pracy. Pod opieką merytoryczną pracowników Pionu Zatrudnienia i Rynku Pracy pozostawał System Internetowych Ofert Pracy – narzędzie stanowiące istotne źródło danych o popycie na pracę, które jest wykorzystywane przez publiczne służby zatrudnienia. Przy udziale pracowników Pionu była organizowana kolejna XXIV edycja Konkursu na najlepsze prace magisterskie i doktorskie w dziedzinie pracy i polityki społecznej pod Honorowym Patronatem Ministra Rodziny i Polityki Społecznej, którego wyniki zostały ogłoszone w grudniu 2022 r.

Prace prowadzone w **Pionie Polityki Społecznej** mają z jednej strony charakter statycznych przedsięwzięć, kontynuowanych na potrzeby polityki publicznej od kilku dekad, z drugiej zaś podejmowania aktualnych problemów zorientowanych na rozwiązywanie istotnych kwestii społecznych. Do pierwszego typu zadań należą: prace nad szacowaniem wartości minimum socjalnego i minimum egzystencji. Minimum socjalne wyznacza standard godziwego, choć skromnego życia umożliwiającego zaspokojenie podstawowych potrzeb, wychowanie potomstwa i uczestnictwo w życiu społecznym. Natomiast minimum egzystencji wykorzystywane jest do wylączenia skrajnego ubóstwa, a więc progu dochodowego, poniżej którego niemożliwe jest spełnienie podstawowych potrzeb członków gospodarstw domowych. Wyniki analiz są regularnie publikowane na stronie internetowej Instytutu oraz w czasopiśmie „Polityka Społeczna”. Co trzy lata – zgodnie z zapisami Ustawy o pomocy społecznej z 2004 r. – szacowany jest dla różnych typów gospodarstw domowych próg interwencji socjalnej oraz próg wsparcia dochodowego rodzin. Wyniki analiz wykorzystywane są

Fot. arch. IPiSS

Debata „Polityka społeczna i polityka rynku pracy w sytuacji niepewności” towarzysząca obchodom jubileuszu 60-lecia IPiSS

przez Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej do wyznaczania progów dochodowych oraz wysokości świadczeń pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych.

Istotnym obszarem badań w zakresie polityki społecznej są kwestie związane ze starzeniem się populacji. W ramach działalności statutowej eksperci Instytutu we współpracy z Uniwersytetem Kardynała Stefana Wyszyńskiego są zaangażowani w realizację projektu pn. „Łagodzenie skutków pandemii wśród grup wysokiego ryzyka – osoby 60+”. Jego celem jest opracowanie i pilotaż modelu wsparcia osób starszych (60+) po okresie pandemii COVID-19. Prace badawcze i planowana interwencja ukierunkowane są na zweryfikowanie faktycznych potrzeb starszej populacji w zakresie partycypacji społecznej, wpływu długotrwałego wykluczenia społecznego na stan zdrowia psychicznego, ryzyka depresji i stanu zdrowia fizycznego oraz zaproponowanie działań skierowanych do seniorów, które pozwolą na włączenie ich w życie społeczne i poprawę ich dobrostanu psychicznego i zdrowia fizycznego.

W 2022 r. kontynuowano również projekty partnerskie o charakterze badawczo-wdrożeniowym finansowane ze środków Programu Operacyjnego Wiedza–Edukacja–Rozwój. W ramach projektu pn. „Opracowanie i pilotażowe wdrożenie mechanizmów i planów deinstytucjonalizacji usług społecznych”, którego celem jest przygotowanie gmin i powiatów do realizacji procesu deinstytucjonalizacji usług społecznych, a więc zwiększenia dostępu do usług środowiskowych dla wybranych grup ludności: osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, osób w kryzysie zdrowia psychicznego, osób w kryzysie bezdomności, dzieci w pieczy zastępczej. Pracownicy IPiSS prowadzą badania czynników sprzyjających rozwojowi różnych typów usług społecznych, przygotowują opracowania i rekomendacje do zmian prawnych oraz opracowują narzędzia dla gmin i powiatów wspierające proces diagnozy potrzeb społecznych i przygotowywania indywidualnych programów świadczenia usług społecznych.

Istotnym kierunkiem badań jest obszar ekonomii społecznej, a więc zorientowanych na rozwój instytucji o charakterze społecznym, zarazem zorientowanych na wspieranie procesu reintegracji społecznej i zawodowej grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pracownicy Instytutu prowadzili w ostatnich latach badania

diagnostyczne sektora podmiotów zatrudnienia socjalnego, wskazując zarówno na potencjał, jak i zagrożenia stojące przed klubami i centrami integracji społecznej. W ramach projektu partnerskiego pn. „Nowy model współpracy instytucji zatrudnienia socjalnego” uczestniczyli również w opracowaniu modelu wspierającego rozwój usług społecznych użyteczności publicznej, zwłaszcza usług środowiskowych realizowanych przez podmioty sektora ekonomii społecznej na poziomie administracji lokalnej.

Ważnym obszarem działań Instytutu są interdyscyplinarne i wielowymiarowe badania ubóstwa i wykluczenia społecznego. W ostatnich latach realizowany jest projekt pn. „Potencjały – nowe formy kapitału społecznego w gminie miejskiej Przasnysz”, którego celem jest podniesienie kapitału społecznego lokalnej wspólnoty, w tym w szczególności nabycia przez rodziny zagrożone ubóstwem ekonomicznym i wykluczeniem społecznym umiejętności wspólnego rozwiązywania problemów i zdolności do współpracy na rzecz dobra wspólnego. W szczególności chodzi o podniesienie szeroko rozumianych kompetencji, także społecznych, osób, które doświadczają sytuacji dziedziczenia ubóstwa i przekazują określone zachowania (habitus) kolejnym pokoleniom w ramach swoich środowisk rodzinnych.

Pracownicy Pionu Polityki Społecznej są również zaangażowani w prace monitorujące wdrażanie nowych rozwiązań w obszarze polityki społecznej. Należy do nich np. obserwowanie i ewaluacja rozwoju centrów usług społecznych, wprowadzonych ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Prowadzone analizy wykorzystują dostępne administracyjne oraz sondażowe dane statystyczne oraz wyniki badań własnych.

Działalność wydawnicza i popularyzatorska

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych prowadzi również działalność wydawniczą. Publikuje monografie autorskie i wieloautorskie oraz jest wydawcą trzech czasopism: „Polityka Społeczna”, „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi”, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja”, a do 2020 r. ukazywało się również czasopismo „Rynek Pracy”.

W ramach działalności popularyzatorskiej od 2020 r. dzięki środkom pozyskanym z grantu Ministerstwa Edukacji i Nauki In-

Od lewej: Anita Czerwińska, sekretarz stanu MRiPS, Marlena Małąg, minister rodziny i polityki społecznej, dr Elżbieta Bojanowska, dyrektor IPISS, Barbara Socha, podsekretarz stanu MRiPS, i Stanisław Szwed, sekretarz stanu MRiPS

Instytut regularnie co kwartał organizuje debaty z cyklu „Między nauką a praktyką”. Służą one przybliżeniu najnowszych wyników badań i dyskusji na aktualne tematy, łącznie perspektywę naukową z doświadczeniami instytucji wdrożeniowych: administracji rządowej i samorządowej, organizacji pozarządowych, przedstawicieli pracodawców i związków zawodowych. Tematy debat obejmowały kwestie ryzyka niesamodzielności i potrzeb opieki długoterminowej, problematyki łączenia obowiązków zawodowych z rodzinnymi i work-life balance, wpływu nowych technologii na rynek pracy czy wspomnianego już rozwoju usług społecznych.

Instytut uczestniczy też w przedsięwzięciach międzynarodowych, zarówno naukowych, jak i doradczych. W ramach wieloletniego projektu międzynarodowego Movement of Workers and Social Security Coordination (MOVES) (Swoboda przepływu pracowników i koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego) eksperci Instytutu przygotowują ekspertyzy tematyczne, a w 2022 r. zorganizowano międzynarodową konferencję pt.: „Zmiany w regulacjach unijnych dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Delegowanie pracowników. Orzecznictwo unijne i polskie”.

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych jest również organizatorem konkursów dla pracodawców oraz dla młodych pracowników naukowych. Od lat 90. XX w. do 2020 r. organizowano coroczny konkurs „Lider Zarządzania Zasobami Ludzkimi”. Natomiast do dziś odbywa się coroczny Konkurs na Najlepsze Prace Magisterskie i Doktorskie z zakresu rynku pracy, prawa pracy oraz polityki społecznej, w którym są przyznawane nagrody Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz Ministerstwa Edukacji i Nauki.

Konferencja jubileuszowa IPISS

W listopadzie 2022 r. została zorganizowana konferencja pt. „Polityka społeczna i rynku pracy – od państwa dobrobytu do dobrostanu obywateli” stanowiąca jubileusz 60-lecia IPISS. Z okazji kon-

ferencji został również wydany numer jubileuszowy czasopisma „Polityka Społeczna”, zawierający artykuły prezentujące aktualne obszary badań IPISS. W trakcie konferencji przedstawiono wybrane wyniki badań prowadzonych w Instytucie w ciągu minionych dekad, natomiast dyskusję panelową zorientowano na omówienie najważniejszych wyzwań w obszarze rynku pracy i polityki społecznej, w tym polityki rodzinnej, a należą do nich: postępująca cyfryzacja, wyzwania związane ze starzeniem się populacji, potrzeby w zakresie kształcenia pracowników socjalnych i – szerzej – przygotowania pracowników usług gotowych do świadczenia usług społecznych.

Przyszłe wyzwania

Badania prowadzone w Instytucie, niejednokrotnie innowacyjne, są jednocześnie dostosowane do bieżących potrzeb polityki społeczno-gospodarczej i odzwierciedlają najważniejsze wyzwania społeczne i ekonomiczne. Do takich obszarów w ostatnim trzydziestolecium należały kompleksowe badania potrzeb i możliwości tworzenia systemu zabezpieczenia społecznego i ubezpieczeń społecznych w Polsce, badania uwarunkowania bezrobocia i metod jego zwalczania, analizy ubóstwa i wykluczenia społecznego, badania rozwijającego się sektora ekonomii społecznej i zmieniających się potrzeb w związku z procesem starzenia się populacji. Ulegająca dynamicznym przekształceniom rzeczywistość społeczna – obok wciąż aktualnych powyższych kwestii – zarysowuje już kolejne wyzwania. Należą do nich przede wszystkim tworzenie systemu instytucji rynku pracy przygotowanych do aktywizacji i tworzenia miejsc pracy przyjaznych starszym pracownikom oraz przygotowanie systemu ubezpieczeń społecznych i zabezpieczenia społecznego, w tym z zakresie usługowym, do wyzwań związanych ze starzeniem się populacji. Nie bez znaczenia dla rozwoju przyszłych badań naukowych będzie problematyka migracji czy wykluczenia związana ze zmianami klimatycznymi i ryzykiem ubóstwa energetycznego.